

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

«Ак-Чыраанская СОШ Овюрского кожууна»

<p>«Согласовано» с заместителем директора по ВР <u>Р.В.</u> /Тумат Р.Д./ от «<u>28</u>» <u>августа</u> 2023 г.</p>	<p>«Утвержден» Директором МБОУ Ак-Чыраанской СОШ <u>Шокар А.В.</u> Приказ № <u>185</u> от «<u>28</u>» <u>августа</u> 2023 г. М.П.</p>
--	---

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
ПО ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
«Улусчу ужурлар»

Класс: 2

Направление: духовно-нравственное

Количество часов в год: 34 часов

В неделю: 1 час

Срок реализации: 1 год

Разработала: Шокар А.В.

Категория: СЗД

2023-2024 учебный год

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Бо программаны 1-4 класстарга шенелделиг өөрөдилге – номчулга ному «Улусчу ужуурларга» даянып тургускан.

Улусчу педагогика амгы национал школаның өөрөдилге-кижизидилгелиг ажыл-чорудулгазының кол үндезинин тургузуп, нийти өөрөдилге системаларында чаа угланыышкын, тускай быжыг турушту ээлеп турар. Чоннуң чаагай чаңчылдары, сагылга ёзулалдары, ужуурлары улусчу педагогиканың кол өзөөн тургуспушаан, өзүп орар салгалдың кижизидилгезиниң депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканың идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары өг-бүлө кижидилгезинде, ада-иелер ортузунда тарап неперезэн.

Программаның кол угланыышкыны дараазында сорулгаларны чедип алырынче угланган:

- а) Бодун каяа-даа төлөптиг ап билири;
- б) Этикет база янзы-бүрү ужуурларны сагып билирин чаңчыктырар;
- в) Улуг улусту хүндүлөп, бичии кижилерни кээргеп, чаптап билири. Хире шаа-биле дузазын чедирип, ачы-буянын, биче сеткилдиг болурун хевирлээр;
- г) Тываның, Россияның база янзы-бүрү чоннарның ёзу-чаңчылдары, улусчу байырлалдары-биле уругларны таныштырар;
- д) Өг-бүлезинин кижигүннери база эш-өөрү-биле эп-найыралдыг, хүндүлээчел, дузааргак болуру. Сагылга-чурумга хамаарышкан мораль-этиктиг билиглерни сагып билиринге чаңчыктырар;
- е) Төрзэн чурту – Тывазынга, Россияга ынаа болгаш чоргааралы. Ооң бойдузунга дириг амыганныарынга, үнүштеринге, арга-арыынга сагыш-човангыр, хумагалыг хамаарылгазы болгаш сагыыр ужуурлары.

Өөреникчилерниң шингээди алып билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

2-ги классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алып ужурулу чүүлдери:

- этикетке хамаарышкан тыва улустун ёзу-чаңчылдарны билири;
- бичии кижинин ада-иезинге ээлдек-эвилен болуру;
- кижилернин хар-назынын барымдаалап, оларны хундулээри;
- чугаа уезинде бодун топтуг алдынары ниити аажы-чан культуразынын чарылбас кезээ деп чувени шингээди алып;
- янзы-буру байдалдарга бодун толептиг алдынып билири;
- оол кижии база кыс кижиге хамаарышкан дурум-сагылгалары;
- оске бажынче кирерде сагылгалар;
- бажынга келген кижини хулээп алырынын ужурулары;
- кылаш ужурулары;
- чугаа уезинде хол-буттун, арын-шырайнын шимчээшкиннери;

2-ги класстың доозукчуларының билиглерни шингээди алырының аргалары:

- чаңчылдар, сагылгаларны анаа-ла ёзу барымдаалап эвес, а оларның ужур-утказын хандыр билип алып.
- богтарының аразында хундүткелдиг, чазык-чаагай чугаалажыр.
- эжиниң саналын деткиир азы анаа бодунуң хуузунда бодалын немээр.
- эш-өөрүнүң сөзүн дыңнаар, оларга дузалажыр ийикпе кошкактарны камгалаар мөзү-шынарга кижизидер.

№	Шагы	Тема	Сорулгалары	Өөреникчилерин билит-леринге негелделер	Эрттирер хүнү	
					план	факт
Чаңчылдын чаражы						
1	1	Этикет	Этикет деп чуу чүвөл ону билиндирер. Анаа чүү хамааржырын билиндирер.	Этикет хүн-бүрүде ажылгаар чурум. Ук терминге хамаарышкан чижектерни кирип билири.		
2	1	Курай-курай	Ырны чүгле дыннаар эвес, а ону медереп, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Ырда ырлаан эвилең-ээлдек ужурларны тывары		
3	1	Өг-бүлеге ээлдек болуру	Чоок төрөл улус аразында харылзаа. Эргелеткен, чассыткан сөстөр	Чүгле кады төрөөн кижилерин эргим кылдыр адаар эвес, а оларга кандыг-бир байдалда чымчак сеткил күзеп, хүндүлээри		
4	1	Чарашпай. Дунмам	Ырны чүгле дыннаар эвес, а ону медереп, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Чарашпайның эки шынарларын тып билири.		
5	1	Назын хүндүзү	Назын хүндүзүнүн дугайында билиндирер	Дурум сагыларны угап-бодал, ону чижектер кырынга тайылбырлап билири		
6	1	Кырган-авам	Ырны дыннаар, ырлажыр			
7	1	Б. Комбу «Чурттуң төлдери»	Ада-чурттуң кым салгаарын билиндирер	Шүлүктү аянынг номчул, ооң утказын дамчыдып билир		
8	1	Ээлдек чугаа ужурлары	Кижилер янзы-бүрү байдалдарга чугаалажырын көргүзөр	Чугаа үезинде янзы-бүрү эмоцияларны илередири		
9	1	Таньжары.	Бодун таньштырып билирин чедип алыр	Бодунуң чүгле ат-сывы эвес, а өске-даа информацияны айтырып база бодунуң дугайында чугаалап таньжар		
10	1	Таньштырары.	Улуска эш-өөрүн, өске-даа кижилерин таньштырар чурумнар	Янзы-бүрү байдалдарны оңйап тургаш, эш-өөрүн таньштырар		
11	2	Янзы-буру чугаа ужурлары	Чугаалажылга этикедин сагырын чедип алыр	Эптиг-чептүг сөстөрни ажыглааары дээрге, улустарның бүзүрел, хүндүткелин чаалап алыры дээрзин		
-	12					

		Кижинин даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдылары	Даштыкы хевирин барымдаалап чугаалажыдылга чорулары	угаап билип алыр	
13	2	Кижинин даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдылары	Даштыкы хевирин барымдаалап чугаалажыдылга чорулары	Даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдып тура, ажып лаар-ажып лавас сөстөрни билип алыр	
14					
Кижинин чаражы - бүдүжүндө					
15	2	Оол кижги	Өг-бүленин, дөргүл-төрөл улустун, ада-чурттуң даяныр чөлөнгийжи, ынаныжы – оол кижги деп чүвени өөреникчилерге угаадыр	Эр кижиге хамаарышкан хүлээлгелерни шингээдип алыр	
16	1	Э. Кечил-оол «Угаан-бодал» А. Арапчор «Эр кижинин чангыс состуу» А. Даржай «Кижги нууру»	Шүлүктөрни аянып номчудар	Шүлүк бүрүзүнге хамаарышкан амылтыралдан болушкуннарны аңгылап, чижек кылдыр бээри	
18	1	Эрспей. Чунгувуста	Ырларны ырладыр	Утказын билип алыр	
19	1	А. Шююн «Таньжылга»	Эпиг-эвилең сөстен кижги сеткили чазыга бээр, а багай сөстөрдөн мунгарай бээрин чугаалажыр	Чогаалдың маалдырының кылган чоруунга бодунун үзел-бодалын чугаалап өөренир	
20	1	Кыс кижги	Өг-бүлениң чырыткызы, одаан тудар кижги – кыс кижги дээрин билиндирер	Кыс кижиге хамаарышкан эки шынарларны сактып аар, кыс кижиниң арыг-силиг, чазык-чаагай шырайлыг, сагыш-човаачал болурун билип алыр	
21	1	Электей бээр	Ырны ылажыыр	Чүте ырны бижээнин чугаалаар	
22	1	Бичи кижинин өске бажыңче кирерде сагыыр ужурлары	Суурга, хоорайга, аал коданга сагыыр ужурлар-биле таныштырар	Суурда бажыңче, аал коданче, хоорайда квартираже кирерде чүну сагырын билип алыр	
23	2	Бажыңга келген кижини хүлээп алырының ужурлары	Келген кижини хүндүлөп уткуп алырының негелделери-биле уругларны таныштырар	Бажыңга кижги келзе, канчаар уткуурун, дөрже чалаарын, үдээрин сактып алыр	
24	1	Шырай ужуру	Шырай ужунуң дугайында өөреникчилерниң билиин улам ханыладыр	Бардам шырай, чазык шырай, эскет чок болгаш кенен шырайлар дугайында билип алыр	

26	1	Хөглүтбей. Кылаш ужурлары	Кылаш кижиниң дугайында чугаалап турар бир кол чүүл дээрзин дамчыдар	Кижиниң кылажы кандыг болза экизин билип алыр	
27	1	Шимчээшкн ужурлары	Кижиниң шимчээшкни кандыг болурун угаадыр	Хол-бут шимчээшкни, кыс кижиниң машинаже кирерде шимчээшкннери, чугаа үезинде шимчээшкннер дугайында билип алыр	
28	1	Чөдүрериниң ужурлары. Сиңмирериниң ужурлары. Азырарының ужурлары. Өөш эде берзе	Янзы-бүрү байдалдарга чүнү канчаарын чижектерге көргүзүп тайылбырлаар	Янзы-бүрү байдалдарга белен болдур кылдыр ону кезээде сактып, бодап чоруур	
29	1	Өске кижиниң херекселинге дегбезиниң ужурлары	Өске кижиниң херекселинге чөпшээрел чокка дээп болбазын кижизидер	Чөпшээрел, диленир чорук дугайында билип алыр	
30	1	Түңнел кичээл. Чаңчыл чарашта – чоргаар, кижиде – дыш	Өөрөнгөн чүүлдерин сактып чугаалажыр	Сагып, кылып чоруур ужурларының дугайында кыска медээни дамчыдар	